

Człowiek jako istota społeczna

opracował:
Tomasz A. Winiarczyk

zagadnienia

- 1) życie społeczne
- 2) interakcje społeczne
- 3) psychologia i socjologia
- 4) koncepcje psychologiczne człowieka
- 5) osobowość
- 6) elementy osobowości
 - tożsamość
 - charakter
 - wartości
 - mentalność
 - potrzeby ludzkie
 - zainteresowania
 - postawy
 - temperament
 - zdolności
 - inteligencja

Życie społeczne

- ogół zjawisk wynikających ze wzajemnego oddziaływania jednostek i zbiorowości zachodzącego na wyodrębnionym obszarze

3

czynniki determinujące życie społeczne

- biologiczne
- geograficzne
- demograficzne
- ekonomiczne
- kulturowe

Czynniki ekonomiczne:

- sposoby użytkowania zasobów niezbędnych do wykonania pracy produkcyjnej
- środki zaspokajania potrzeb
- umiejętności, sprawności ludzi uczestniczących w procesach produkcyjnych
- praca i jej podział

Czynniki demograficzne:

- liczba urodzeń
- liczba zgonów, śmiertelność
- zagęszczenie ludności
- liczba i wiek zawieranych małżeństw
- liczba mężczyzn na 100 kobiet

Czynniki kulturowe:

- operowanie symbolami
- normy społeczne
- wartości społeczne

Czynniki biologiczne (genetyka, środowisko w łonie matki):

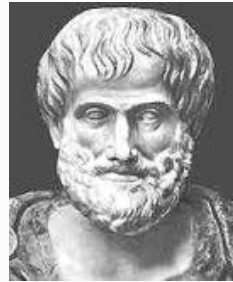
- wygląd
- podatność na schorzenia
- proste choroby genetyczne
- tendencje do pewnych zachowań

Czynniki geograficzne:

- ukształtowanie terenu
- flora i fauna
- dostęp do mórz i rzek
- zasoby naturalne
- klimat

człowiek jako istota społeczna

- jednostka może się realizować tylko w kontakcie z innymi
 - „Człowiek jest z natury zwierzęciem społecznym” (*zoon politikon*) – Arystoteles (384-324 p.n.e)

5

Interakcja społeczna

- wzajemne oddziaływanie na siebie jednostek społecznych, najczęściej przy użyciu języka i innych kodów kulturowych

6

Nauki badające życie społeczne

psychologia

- nauka badająca mechanizmy i prawa rządzące psychiką oraz zachowaniami człowieka oraz wpływ zjawisk psychicznych na interakcje międzyludzkie

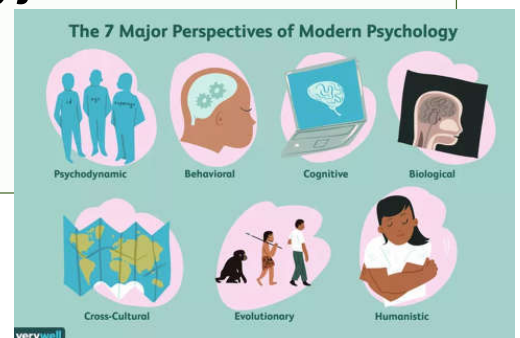
socjologia

- nauka o społeczeństwie, o strukturze i prawach rozwoju społeczeństwa, o formach i przejawach życia oraz współżycia grup społecznych

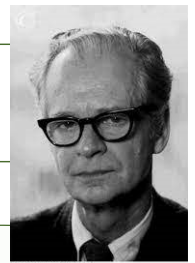
7

Koncepcje psychologiczne

- koncepcja behawiorystyczna
- koncepcja psychodynamiczna
- koncepcja poznawcza/kognitywistyczna
- koncepcja humanistyczna
- koncepcja psychoewolucyjna

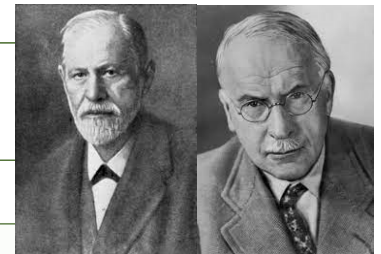
koncepcja behawiorystyczna

- środowisko wpływa na zachowania człowieka, a jego działanie wpływa z kolei na zmianę środowiska
- człowiek jest zewnątrzsterowny, czyli jego zachowanie jest zaprogramowane przez aktywne środowisko
- ponieważ zachowanie człowieka zależy od środowiska, w tym społecznego, zatem wskutek odpowiednich manipulacji można dowolnie modyfikować reakcje ludzkie
- konsekwencje zachowań ludzkich, które są ważne dla człowieka, jeśli sterują dalszym jego działaniem, to wzmocnienia
- wzmocnienia mogą być pozytywne (pokarm, wynagrodzenie, awans, podziw, miłość) albo negatywne czyli awersyjne, (zagrożenie, przymus, dezaprobatą grupy, degradacja zawodowa, porażka)
- przedstawiciele: B. F. Skinner, I. Pawłow, J. Watson

9

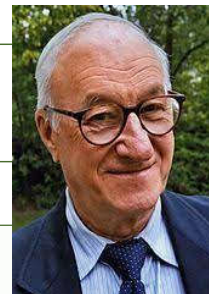
koncepcja psychodynamiczna

- ludzkie działanie jest sterowane przez z reguły nieuświadomiane wewnętrzne siły motywacyjne, pomiędzy którymi często zachodzą konflikty
- część osobowości nie pozwala na realizację wszystkich popędów, ale odrzucone w taki sposób treści nie są niszczone tylko powstrzymywane, więc cały czas coraz mocniej oczekują zaspokojenia (dynamika osobowości)
- żeby nie doszło do dezintegracji osobowości, uruchamiane są mechanizmy obronne, które modyfikują nieodpowiednie treści tak, aby cenzura osobowości mogła je zaakceptować
- psychoterapia ma pomagać człowiekowi w rozwiązywaniu nieświadomych konfliktów i dokonywaniu wyboru drogi życiowej (najbardziej znana to *psychoanaliza*)
- przedstawiciele: Z. Freud, C. G. Jung, A. Adler, E. Fromm, K. Horney

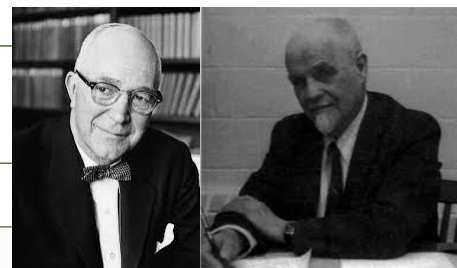
koncepcja poznawcza

- człowiek nie jest wyłącznie sterowany ani przez środowisko zewnętrzne, ani nieświadomiane popędy, ale jest raczej samodzielnym podmiotem, który w dużej mierze decyduje o własnym losie i na ogół świadomie i celowo działa sprawczo
- człowiek ma skłonność do uczenia się, więc poznając otoczenie, zdobywa o nim wiedzę, którą następnie wykorzystuje w zachowaniu
- człowiek zdobywa wiedzę w drodze własnego doświadczenia oraz informacji pochodzących od innych
- istotne jest badanie struktur i procesów poznawczych
- istnieją dwa rodzaje wiedzy: deklaratywna/narracyjna (*wiem że*) i proceduralna (*wiem jak*)
- działania człowieka mają na ogół charakter zachowawczy (codzienne, ochronne), ale zdarzają się też działania transgresyjne (twórcze i innowacyjne)
- rozbieżność między aspiracjami a rzeczywistym stanem rzeczy rodzi napięcie energetyczne i motywacyjne, które pobudza do działania
- przedstawiciele: A. Bandura

11

koncepcja humanistyczna

- człowiek jako podmiot autonomiczny, który przyjmuje postawę badawczą wobec rzeczywistości, który obserwuje, przewiduje, planuje i wnioskuje i który zgodnie z posiadaną wiedzą przystosowuje się do świata i kształtuje go
- nacisk na niepowtarzalność jednostki ludzkiej
- konieczność wniknięcia w światopogląd człowieka, by móc "ujrzeć jej świat jej własnymi oczami"
- analiza potrzeb rozwijania odpowiedzialności, wyboru samotworzenia się, autonomii i samej tożsamości
- przedstawiciele: Gordon Allport, Kazimierz Dąbrowski

12

koncepcja psychoewolucyjna

- wyjaśnienie przystosowań specyficznych dla gatunków i dla różnic płciowych poszukuje się na gruncie ewolucji biologicznej i kulturowej
- różnice adaptacyjne wyewoluowały, by zapewnić osobnikom przetrwanie i sukces reprodukcyjny
- główne problemy badawcze: zachowania agresywne, unikanie i pokonywanie zagrożeń, konkurencja w zdobywaniu zasobów, strategię doboru partnera, sukces reprodukcyjny, opieka nad potomstwem oraz współpraca z innymi, często spokrewnionymi przedstawicielami gatunku
- przedstawiciele: David Buss

13

OSOBOWOŚĆ

- wewnętrznie spójne, dość trwałe cechy i wzorce, które powodują, że jednostki myślą, czują i zachowują się w określony sposób

14

osobowość w psychoanalizie

- osobowość człowieka składa się z:
 - ID (nieuświadomiane źródło popędów, działające na zasadzie impulsów i natychmiastowej gratyfikacji zaspokojenia potrzeb)
 - EGO (świadome ja, które komunikuje się z zewnątrz i pośredniczy między id i superego)
 - SUPEREGO (wewnętrzna reprezentacja wartości moralnych i ideałów uznawanych przez daną społeczność, cenzor)

15

osobowość a kolejność urodzin

Alfred Adler

- Pierwsze dziecko ma tendencje do bycia konserwatywnym, jest zorientowane na siłę i predysponowane w kierunku przywództwa.
- Środkowe dziecko próbuje się ścigać ze starszym; jest ambitne ale rzadko samolubne; skłonne stawiać zbyt wysokie cele.
- Najmłodsze dziecko, najbardziej doceniane przez rodziców może być mniej niezależne i mniej odpowiedzialne, ale często osiąga wielki sukces i zdobywają uznanie w wybranej dziedzinie.
- Jedynek często konkuruje ze swoim rodzicem, oczekuje dogadzania i ochrony ze strony innych.

Frank Sulloway

- Rywalizacja o uwagę rodziców i status członka rodziny jest głównym źródłem rozwoju osobowości.
- Pierworodni są ambitni i znacznie częściej odnoszą sukcesy, zwykle wzmacniają establishment, są konserwatywni.
- Dzieci urodzone później są raczej skłonne do działań wywrotowych i zachowań ryzykownych.

osobowość a typ fizyczny

- psycholog William Sheldon opisał trzy podstawowe rodzaje budowy ciała (somatotypy), którym odpowiadają trzy style osobowości:
- **endomorfik** to osoba o tzw. przysadzistej sylwetce
 - zrównoważony nastrój, otwartość, towarzyskość, pogoda ducha
- **ektomorfik** to osoba szczupła, wysoka, o drobnych kościach i ponadprzeciętnie szybkim metabolizmie
 - wysoka reaktywność na bodźce, nadwrażliwość, nerwowość, męczliwość, powściągliwość, introwertyzm
- **mezomorfik** to osoba o proporcjonalnej budowie ciała i zrównoważonym metabolizmie
 - aktywność, dynamizm, odwaga, stanowczość, skłonność do dominowania nad otoczeniem

17

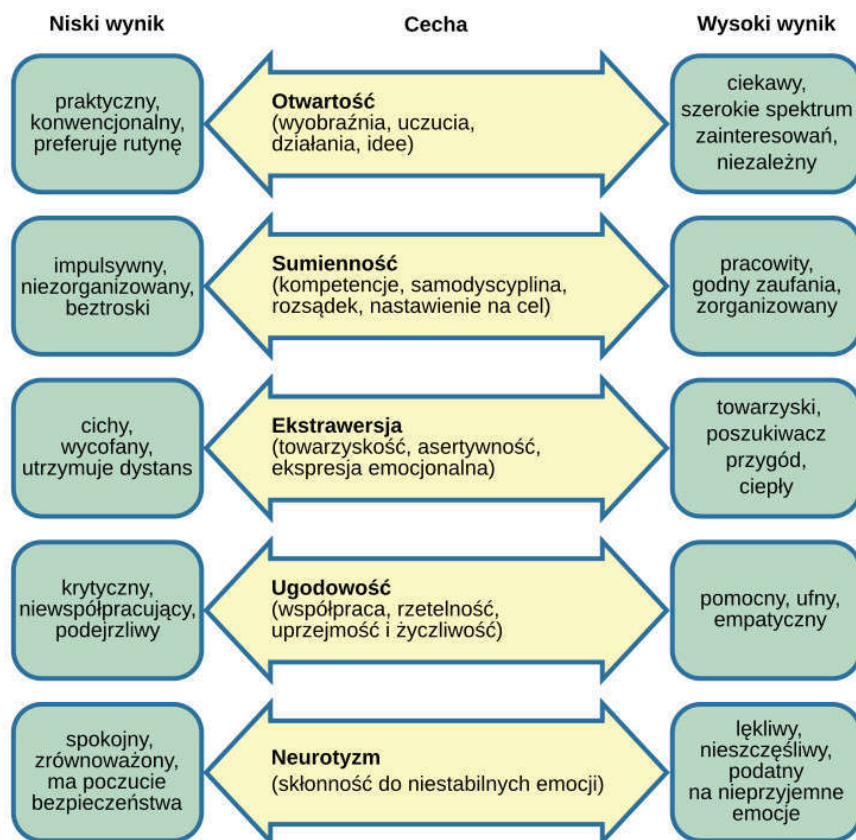
<https://zdrowie.tvn.pl/a/somatotypy-wedlug-konstytucjonalnej-teorii-william-sheldona>

model wielkiej piątki

- Na uniwersalną strukturę osobowości składa się pięć podstawowych cech, swoistych wymiarów osobowości:
 - ekstrawersja,
 - ugodowość,
 - sumienność,
 - neurotyczność,
 - otwartość na doświadczenia.
- Cechy są względnie stałe w ciągu życia, ale podlegają minimalnym wahaniom. Według badań:
 - sumienność wzrasta w okresie wczesnej i średniej dorosłości, gdy uczymy się lepiej zarządzać relacjami osobistymi i obszarem zawodowym,
 - ugodowość jest najwyższa jest pomiędzy 50. a 70. rokiem życia,
 - neurotyzm i ekstrawersja wraz z wiekiem nieco maleją .
- Udowodniono, że cechy z wielkiej piątki występują bez względu na różnice etniczne, kulturowe oraz wiek i prawdopodobnie w dużej mierze mają podłoże biologiczne i genetyczne.

18

model wielkiej piątki

19

SKŁADNIKI OSOBOWOŚCI

- Jako element składowy osobowości wyróżnia się **cechę**, którą można określić jako stały sposób zachowania, będący specyficzny dla jednej jednostki.

20

tożsamość

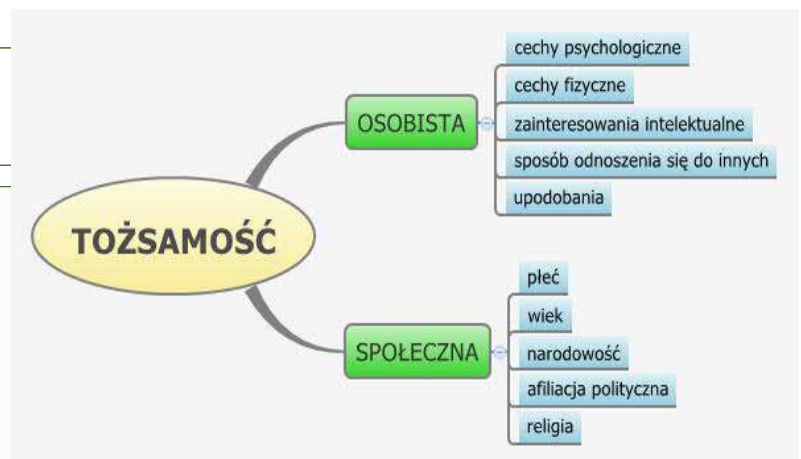
- postrzeganie siebie jako osoby ze względu na specyficzne, odrębne i niepowtarzalne u innych ludzi właściwości dotyczące własnego wyglądu, sposobu myślenia, psychiki, zachowania itp.

21

tożsamość

- **tożsamość społeczna**

- uświadomienie sobie wspólnych właściwości z grupą, w której jednostka żyje, poczucie przynależności do grupy i dostrzeżenie odrębności grupy

- **tożsamość osobista**

- dostrzeżenie tego, co różni jednostkę od innych, powstawanie sądów na temat własnej osoby

22

charakter

- ogół względnie trwałych cech psychicznych, zwł. moralnych, właściwych danemu człowiekowi, a przejawiających się w jego postępowaniu z ludźmi

23

wartości

- **wartość** to coś, co cieszy się uznaniem i szacunkiem oraz odgrywa ważną rolę w życiu jednostki

24

system wartości (aksjologiczny)

- wyznawane wartości oraz ich jednostkowa hierarchia wyznaczają cele, do których jednostka dąży

25

przekonania co do systemu wartości

absolutyzm aksjologiczny

- wartości są stałe i niezmiennie

relatywizm aksjologiczny

- wartości mają charakter względny i są efektem subiektywnych ocen

26

mentalność

- całość przekonań, postaw, poglądów, sposobu myślenia grupy społecznej (narodu) lub jednostki
- można wyróżnić np. mentalność:
 - **indywidualistyczną** (wolność jednostki jest najważniejsza; jakakolwiek ingerencja w nią musi być przez jednostkę zaakceptowana)
 - **kolektywistyczną** (społeczeństwo jest ważniejsze od jednostki, która powinna się podporządkować jej prawom)

27

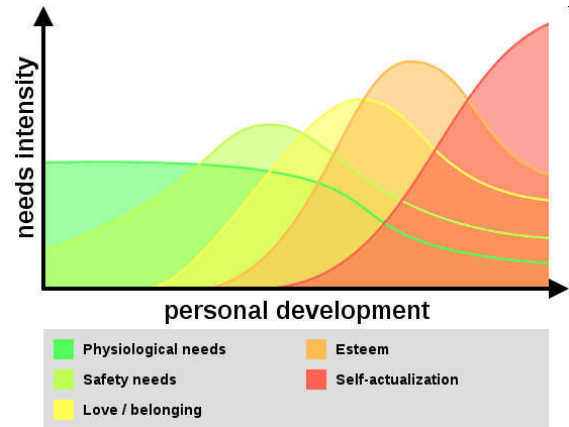
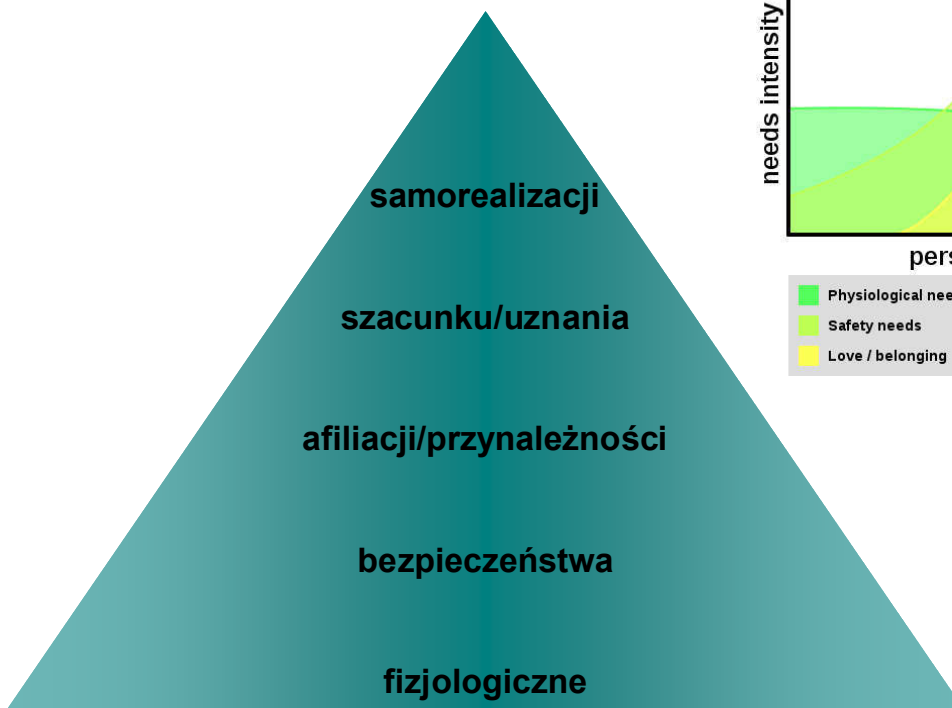
potrzeby

- **potrzeba** to odczuwanie przez człowieka braku czegoś, co jest konieczne do życia (przeżycia, rozwoju bądź utrzymania określonej roli albo określonego statusu społecznego)
 - wchodzenie w interakcje jest wynikiem odczuwania potrzeb

brak czegoś co nie jest konieczne w życiu to **zachcianka**
(nie wolno jej mylić z potrzebą)

28

hierarchia potrzeb Abrahama Maslowa

29

realizacja potrzeb

- Niezaspokojenie potrzeb niższego rzędu uniemożliwia zaspokojenie potrzeb wyższego rzędu.
- Niezaspokojenie potrzeb niższego rzędu będzie naruszać ustaloną równowagę organizmu człowieka, zaś ich zaspokojenie będzie tę równowagę przywracać i stan napięcia zniknie (**prawo homeostazy**).
- Zaspokojenie wyższych potrzeb nie powoduje ich zaniku, lecz wręcz przeciwnie, człowiek odczuwa je jako przyjemne i będzie dążył do ich wzmocnienia (**prawo wzmocnienia**).

30

realizacja potrzeb

- Formy i natężenie działań związanych z zaspokojeniem potrzeb oraz sama hierarchia potrzeb są osobnicze — zależą m.in. od:
 - osobowości człowieka,
 - jego wieku,
 - jego możliwości,
 - wyznawanego systemu wartości.

31

zainteresowania

- specyficzne nastawienie poznawcze i emocjonalne jednostki na przedmioty i zjawiska rzeczywistości
- ze względu na treść można wyróżnić: zainteresowania nauką, zagadnieniami społecznymi czy politycznymi, kulturą, sztuką, sportem
- ze względu na siłę częstotliwość zainteresowań wyróżnia się: zainteresowania słabe, przeciętne, dominujące

32

postawy

- **postawa** – względnie stały stan gotowości do wejścia w stosunek emocjonalny względem danego podmiotu społecznego czy zjawiska o charakterze społecznym

33

przykłady postaw

- punktualność
- słowność
- uczciwość
- prawdomówność
- kunktatorstwo
- altruizm albo egoizm
- odwaga cywilna
- antyklerykalizm albo dewocja
- wrażliwość społeczna
- solidarność
- prospołeczność
- egotyzm
- emigracja wewnętrzna
- konformizm społeczny
- nonkonformizm
- legalizm

34

komponenty postawy

- **aspekt poznawczy:**
myśli i przekonania
- **aspekt afektywny:**
emocje
- **aspekt behawioralny:**
nasze działania i zachowania

35

przykład postawy: stereotypy, przesady i uprzedzenia

- **STEREOTYP** to funkcjonujący w świadomości społeczeństwa uproszczony, skrótowy i zabarwiony wartościująco obraz rzeczywistości, odnoszący się do grup społecznych, osób, sytuacji, instytucji, utrwalony wielokrotnym powtarzaniem
- **PRZESĄD** – pogląd, przekonanie sprzeczne z faktami i trudne do usunięcia za pomocą racjonalnej argumentacji; szczególnie objaw bezwładności psychicznej, w którym ujawnia się działanie starych nawyków paraliżujących istotne możliwości przeobrażeń społecznych i kulturalnych
- **UPRZEDZENIE** – antypatia oparta na niesłusznej generalizacji; negatywny stosunek do kogoś lub czegoś, powstały w wyniku powziętych z góry, nie sprawdzonych przekonań

36

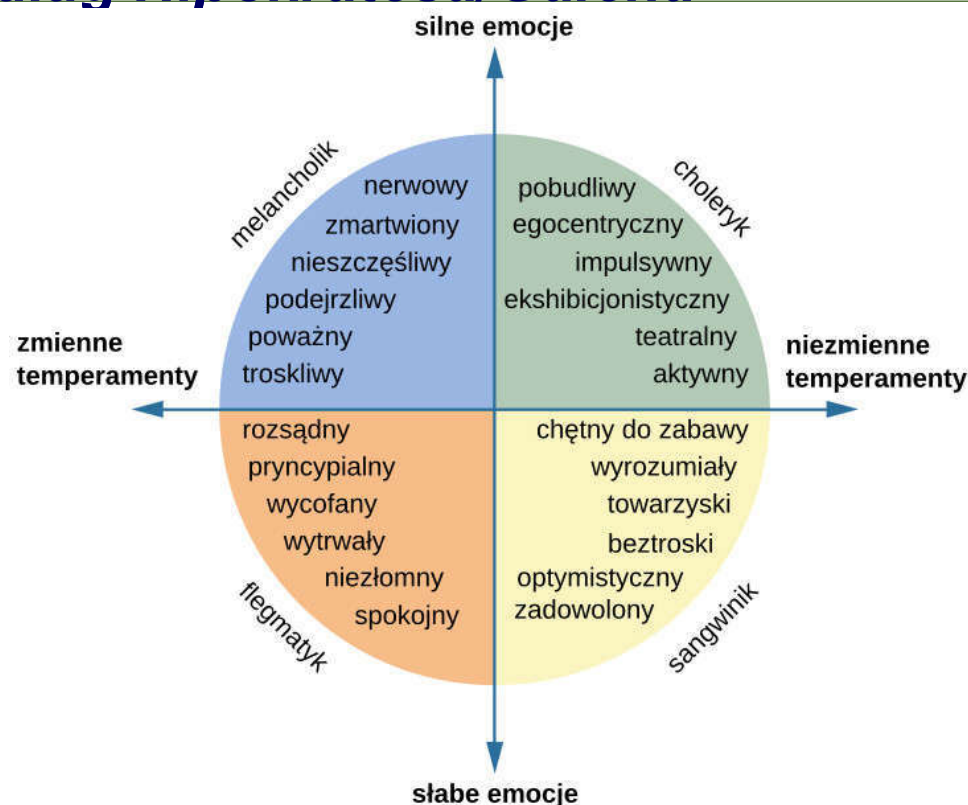
temperament

- zespół stałych cech psychicznych człowieka charakteryzujących jego życie emocjonalne, sposób reagowania na bodźce zewnętrzne; stopień pobudliwości, siły i trwałości stanów uczuciowych

37

typy temperamentalne według Hipokratesa/Galena

38

zdolności

- zespół względnie stałych psychicznych i psychofizycznych właściwości człowieka warunkujących łatwość uczenia się oraz efektywność wykonywania czynności w określonej dziedzinie działalności

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/zdolnosci;4000892.html>

39

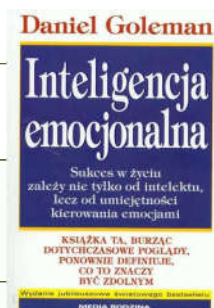
inteligencja

ogólna/intelektualna

- zdolność do aktywnego przetwarzania informacji, m.in. przekształcania ich z jednej formy w inną poprzez operacje logiczne, w celu lepszego przystosowywania się do zmiennego środowiska

emocjonalna

- kompetencje osobiste człowieka w rozumieniu zdolności rozpoznawania stanów emocjonalnych własnych oraz innych osób, jak też zdolności używania własnych emocji i radzenia sobie ze stanami emocjonalnymi innych osób

40

kompetencje inteligencji emocjonalnej

- Kompetencje psychologiczne (relacje z samym sobą)
 - samoświadomość
 - samoocena
 - samokontrola/samoregulacja
- Kompetencje społeczne (relacje z innymi)
 - empatia
 - asertywność
 - perswazja
 - przywództwo
 - współpraca
- Kompetencje prakseologiczne (kompetencje działania – stosunek do zadań, wyzwań i działań)
 - motywacja
 - zdolność adaptacyjna
 - sumienność

https://pl.wikipedia.org/wiki/Inteligencja_emocjonalna

41

model inteligencji wielorakiej

- koncepcja opracowana w 1983 r. przez Howarda Gardnera, który podzielił inteligencję na 8 odrębnych bloków
- wartości różnią się pomiędzy społeczeństwami, zgodnie z tym co dla danego społeczeństwa jest potrzebne, użyteczne i cenione.
- nie ma żadnych empirycznych dowodów i sama w sobie nie jest szczegółowo opisana, wyjaśniona (co znacząco utrudnia przeprowadzenie jakichkolwiek badań naukowych mogących ją potwierdzić lub obalić), przez co jest powodem krytyki wielu psychologów

https://pl.wikipedia.org/wiki/Inteligencja_wieloraka

42

Inteligencje wielorakie.

Rodzaj inteligencji	Charakterystyka	Przykładowa profesja
Inteligencja językowa	rozpoznaje różne funkcje języka, różne dźwięki i znaczenia słów, łatwo przyswaja wiele języków	dziennikarz, pisarz, poeta, nauczyciel
Inteligencja matematyczno-logiczna	dostrzega prawidłowości matematyczne, wykazuje duże zdolności do rozumowania i logicznego myślenia	naukowiec, matematyk
Inteligencja muzyczna	rozumie i rozróżnia rytm, wysokość i ton dźwięków; potrafi grać na wielu instrumentach i śpiewać	kompozytor, wykonawca
Inteligencja ruchowa	wykazuje dużą zdolność do kontrolowania ruchów ciała i wykorzystywania go do wykonywania różnych ćwiczeń ruchowych	tancerz, sportowiec, trener, instruktor jogi
Inteligencja wizualno-przestrzenna	umiejętność dostrzegania relacji między obiektami i ich przemieszczania się w przestrzeni	choreograf, rzeźbiarz, architekt, lotnik, marynarz
Inteligencja interpersonalna	umiejętność zrozumienia i wrażliwość na różne stany emocjonalne innych osób	doradca, pracownik opieki społecznej, sprzedawca
Inteligencja intrapersonalna	zdolność do rozpoznawania własnych uczuć i motywacji, a także wykorzystywania ich do kierowania swoim zachowaniem i osiągnięcia osobistych celów	kluczowy element sukcesów osobistych
Inteligencja przyrodnicza	zdolność do doceniania świata przyrody i interakcji z innymi gatunkami	biolog, ekolog, działacz na rzecz ochrony środowiska

racjonalność człowieka?

- Homo oeconomicus to koncepcja jednostki zakładająca, że człowiek jako istota działająca racjonalnie dąży zawsze do maksymalizacji osiągniętych zysków i dokonywania wyborów ze względu na wartość ekonomiczną rezultatów tych wyborów.
- Tymczasem zachowania człowieka często temu przeczą; nieracjonalność człowieka wynika z chęci przystosowania się do rzeczywistości i jest w pewnym sensie pożądana ewolucyjnie.
- Człowiek nierzadko miewa kłopoty z trafną oceną samego siebie i nie umie prawidłowo ocenić wpływu określonych okoliczności na własne zachowanie.

BIBLIOGRAFIA

- Artur Derdziak, *Wiedza o społeczeństwie 1*, Operon
- A. Janicki, J. Komorowski, A. Preisert, *W centrum uwagi (wiedza o społeczeństwie) 1*, Nowa Era
- Rose M. Spielman, William J. Jenkins, Marilyn D. Lovett, Joanna Czarnota-Bojarska, *Psychologia*, OpenStax